

İNSAN HAKLARI İÇİN AKADEMİSYENLER

“ZOR KOŞULLAR ALTINDA İNSAN HAKLARI AKTİVİSTLERİ OLARAK
AKADEMİSYENLERİ DESTEKLEMELİK”

SAYI 3
ARALIK 2018

Barış İçin Akademisyenlere Yönelik Yargı Süreçleri:
TARAFSIZ - BAĞIMSIZ MAHKEMELERDE YARGILANMA
VE
ADİL YARGILANMA HAKKININ İHLALİ

Önsöz

Son iki yılda, Türkiye’de üniversitelere ve akademisyenlere yönelik siyasi baskı önemli boyutlara ulaşmıştır. Siyasi iradenin, üniversite yönetimlerinin ve yükseköğretim kurumlarının müdahaleleri ile çok sayıda akademisyen tutuklanmış, gözaltına alınmış, işten çıkarılmış, üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmış, kamu görevinden ihraç edilmiş ve akademisyenlerin pasaportlarına el konulmuştur. Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından yürütülen ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen “Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Savunucusu Olarak Akademisyenleri Desteklemek” projesi¹ kapsamında yayınlanmakta olan “İnsan Hakları için Akademisyenler” bülteni, ulusal ve uluslararası kamuoyunu akademisyenlere yönelik hak ihlalleri konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece, hak ihlaline uğrayan akademisyenlerle ulusal ve uluslararası dayanışmayı güçlendirerek, Türkiye’deki akademik tahribata ilişkin daha etkin tutum alınmasına katkı yapmak hedeflenmektedir.

“İnsan Hakları için Akademisyenler”in Nisan 2018’de yayınlanan ilk sayısı, ağır insan hakları ihlallerine karşı durmaları nedeniyle baskı ve tehdide maruz kalan Barış Akademisyenleri’ne odaklanarak, Ocak 2016’da “Barış Bildirisi”nin kamuoyu ile paylaşılmasından Mart 2018’e kadar geçen sürede, bu akademisyenlere yönelik hak ihlallerini belgelemiştir. Bültenin Temmuz 2018’de yayınlanan ikinci sayısında ise, olağanüstü hal kararnameleleri ile üniversiteye dair alınan kararlar, yapılan düzenlemeler ve akademisyen ihraçları incelenerek bunların Türkiye’deki üniversite sisteminde yarattığı tahribat ve yol açtığı çok boyutlu kişisel/toplumsal tahribat ele alınmıştır.

“İnsan Hakları için Akademisyenler”in bu üçüncü sayısı, Barış Akademisyenleri’ne “terör propagandası yapmak” iddiasıyla başlatılan dava sürecine odaklanarak, 5 Aralık 2017-30 Kasım 2018 tarihleri arasında yargılanan akademisyenlere yönelik adli süreçler ile ilgili gelişmeleri paylaşmayı hedeflemektedir.

¹ Proje hakkında kapsamlı bilgi edinmek için: <http://www.tihvakademi.org>.

Zor Koşullarda İnsan Hakları Savunuculuğu

Türkiye'de geçmişten bu yana insan hakları savunuculuğu, ülkedeki siyasi atmosfere paralel olarak devlet müdahalesine ve baskılara maruz kalmıştır. Yakın dönemdeki siyasi gelişmelerin, ağır ve ciddi insan hakları ihlallerinde artış ve ülkedeki insan hakları savunucularına karşı artan tehdit ve baskılar şeklinde gözlemlenen önemli yansımaları olmuştur. Bunların arasında, özellikle, "Bu Suça Ortak Olmayacağız" isimli bildiriyle Türkiye'nin güneydoğusunda yaşanan sivil ölümlere, abluka ve şiddete dikkat çeken, bu saikle devleti sorumluluğa çağıran Barış İçin Akademisyenler önemli bir yer teşkil etmektedir. "İnsan Hakları için Akademisyenler" bülteninin daha önceki sayılarında detaylandırıldığı gibi, bu akademisyenler, insan hakları alanındaki bu tutumları nedeniyle baskı görmüş ve hak ihlallerine maruz kalmışlardır.

OHAL sürecinde çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK), Türkiye'nin akademi tarihindeki en büyük tasfiye operasyonlarından birine zemin hazırlamış; Barış Bildirisi'ne imza atmış 407 akademisyenin kamu sektöründe istihdam edilmeleri yasaklanmıştır. Pasaportları iptal edilmiş, böylece yurtdışına çıkışları engellenmiş ve uluslararası düzlemde ifade araçları ellerinden alınmıştır. OHAL kapsamında yapılan, ve OHAL sonrasında yasalaşan düzenlemelerle, yargı etkisizleştirilmiş ve ihraç edilen akademisyenlere ihraçlara ilişkin birçok konuda yargı yolu da kapatılmıştır. Sistematik olarak hak ihlallerine maruz kalan bu akademisyenler, filen bir "sivil ölüm" uygulamasıyla karşı karşıyadır. Mesleklerini icra ederek geçinme olanağından ve akademik üretim için gerekli maddi ve entellektüel koşullardan yoksun bırakılmışlardır. Bu durumun yol açtığı travmatik sonuçlar, kişilerin psiko-sosyal yeterliliklerini de tehdit etmektedir. Barış Bildirisi'ne imza attığı için akademideki görevine son verilen insan hakları savunucusu Mehmet Fatih Traş'ın intiharı bu noktada dikkat çekicidir.

Açıklamaları nedeniyle insan hakları savunuculuğunun akademideki sembolü haline gelmiş olan Barış için Akademisyenler bu nedenle, ihraç edilmenin yanı sıra, adli ve idari soruşturma, kovuşturma, baskı ve tehditlerle de karşı karşıya kalmışlardır. 11 Ocak 2016 tarihinde sözkonusu bildiriye kamuoyu ile paylaşan 1128 akademisyen, "vatan haini" ilan edilmiş, medyada bir linç kampanyasının hedefi haline gelmiş, haklarında idari ve adli soruşturmalar açılmıştır. Bazıları göz altına alınmış ve tutuklanmıştır. Metnin yeniden imzaya açılması ile birlikte sayıları 2212'ye yükselen Barış İçin Akademisyenler'in adli yargılama süreçlerine dair paylaştığı son veriler, akademisyenlere yönelik sistematik bir müdahale yaşandığını göstermektedir.

Barış için Akademisyenlere Yönelik Adli Süreçler

Barış için Akademisyenlere yönelik adli müdahaleler, 10 Mart 2016'da, Barış Bildirisi'ni bir basın toplantısında tekrar okuyarak barış talebinde ısrarcı olduklarını açıklayan 4 akademisyenin, Terörle Mücadele Yasası'nın 7/2 maddesine göre "terör propogandası yapmak"la suçlanarak tutuklanması ile başlamıştır. Bu akademisyenlerden üçü, mahkeme tarafından tahliye edilinceye kadar 40 gün, biri ise 22 gün tutuklu kalmışlardır. Bu akademisyenlerin TMK 7/2 maddesinden yargılanması, Adalet Bakanlığı kararı ile durdurulurken, Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesine göre "Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama" suçuyla yargılanmalarına karar verilmiştir.

Bu dört akademisyenin yargılamaları devam ederken, Barış Bildirisi'ne imza atan diğer akademisyenler hakkında, Terörle Mücadele Yasası'nın 7/2 maddesine göre "terör örgütü propogandası yaptıkları" iddiasıyla İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından adli soruşturma açılmış; hazırlanan iddianamede, akademisyenlerin 7.5 yıla kadar hapis istemiyle yargılanmaları talep edilmiştir.

Barış için Akademisyenler tarafından derlenen verilere göre, 30 Kasım 2018 tarihine kadar, Barış Bildirisi'ni imzalayan 2212 akademisyenin 500'üne dava açılmıştır. Haklarında dava açılan akademisyenlerin %27'si KHK ile ihraç edilen, atılan, istifaya zorlanan, ya da sözleşmeleri iptal edilen akademisyenlerken, bu akademisyenlerin %73'ü çalışmaya devam etmektedir. Yargı süreçleri, İstanbul'daki 16 üniversitede çalışmaya devam eden akademisyenlerle başlamış, Kasım ayının ortasından itibaren Adana, Antalya, Bolu, Diyarbakır, Eskişehir, İzmir, Kocaeli, Mardin, Mersin, Tunceli, Van ve Yalova'daki üniversitelerde çalışırken bildiriyi imzalayan akademisyenlere de davalar açılmaya başlamıştır. Bu durum, adli yargılama süreçlerinin, ihraç edilen akademisyenleri de kapsayacak şekilde genişlemekte olduğuna işaret etmektedir.

Tarafsız ve Bağımsız bir Mahkemede Yargılanma ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali

Barış için Akademisyenler hakkında, Barış Bildirisi'ni imzaladıkları gerekçesiyle açılan davanın, özellikle ifade özgürlüğü olmak üzere, uluslararası ve Avrupa insan hakları standartları çerçevesinde hukuksuzluğu tartışmalara ve çeşitli insan hakları raporlarına ve açıklamalarına konu olmakla birlikte², en az onun kadar önemli bir diğer sorun da yargılama süreçlerinin, tarafsız ve bağımsız bir mahkemede yargılanma ve adil yargılanma hakkını ihlal etmekte olmasıdır³. Genel olarak, haklarında dava açılan akademisyenler yasal yollarla hak arama konusunda sistematik zorluklar yaşamakta⁴, bu durum her şeyden önce temel hakların ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Şöyle ki:

Birbiriyle aynı nitelikli eylem için bireyselleştirilmiş yargılamalar

Öncelikle, bilindiği gibi Barış Bildirisi önce 1128 akademisyen tarafından imzalanmış, bildirinin tekrar imzaya açılması sonrasında bildiriye imzalayan akademisyen sayısı 2212'ye ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle, 2212 akademisyen hakkında suç olduğu iddia edilerek dava açılmasına neden olan eylemin niteliği aynıdır. Buna rağmen, Barış için Akademisyenler hakkında Barış Bildirisi'ni imzalamak eyleminden açılan davalar için ayrı ayrı iddianameler hazırlanmakta, ayrı davalar açılmakta ve davalar geniş bir zaman aralığına yayılmaktadır. Yanı sıra, davalar İstanbul ve diğer şehirlerdeki farklı mahkemelerce yürütülmektedir. 30 Kasım 2018 itibarıyla, 500 akademisyenin davası İstanbul'daki 22 farklı mahkeme tarafından görülmektedir. Bildiriye Adana, Antalya, Bolu, Diyarbakır, Eskişehir, İzmir, Kocaeli,

² Bu konudaki ilgili çalışma ve raporlar için:

Altıparmak, K. and Akdeniz, Y. (2017) Barış için Akademisyenler, İstanbul: İletişim

Akdeniz, Y. and Altıparmak, K. (2018) Türkiye'de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL'de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri, English PEN (London), https://www.englishpen.org/wpcontent/uploads/2018/03/Turkey_Freedom_of_Expression_in_Jeopardy_TUR.pdf.

Article 19 (2017) Turkey: Academics for Peace trials violate free expression, <https://www.article19.org/resources/turkey-academics-peace-trials-violate-free-expression/>.

Demir-Gürsel, E. (2017) A brief note on the "crime" allegedly committed by the Academics for Peace: Propaganda for a terrorist organisation or degrading the State of the Turkish Republic?, <https://afp.hypotheses.org/236>.

Human Rights Watch (2017) Turkey: Academics on trial for signing petition, <https://www.hrw.org/news/2017/12/05/turkey-academics-trial-signing-petition>.

³ Örneği bakınız: Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey and government's reply, <http://ihd.org.tr/en/index.php/2017/02/20/memorandum-on-freedom-of-expression-and-media-freedom-in-turkey-and-governments-reply/>. Metnin Türkçesi için bakınız: <https://www.coe.int/tr/web/commissioner/-/urgent-measures-are-needed-to-restore-freedom-of-expression-in-turkey>

⁴ Bu konuda kapsamlı bir değerlendirme için bakınız: Altıparmak, K. and Akdeniz, Y. (2018) Otomatikçe Bağlanmış Barış için Akademisyen Kararları ve Kendi Kuyusunu Kazan İstanbul Yargısı, <http://privacy.cyber-rights.org.tr/?p=1708>.

Mardin, Tunceli, Van ve Yalova'daki üniversitelerde çalışırken imzalayan akademisyenler hakkında açılan davaların artmasıyla birlikte, İstanbul dışındaki illerde de davalar görülmeye başlanmıştır. Bunun bir göstergesi olarak, 3 akademisyenin davası, işlendiği iddia edilen suç İstanbul dışında işlendiği gerekçe gösterilerek Ankara, Mersin ve Tunceli'deki mahkemelere sevk edilmiştir. Bu durum, yetkililerin, yargılama süreçlerinde akademisyenlerin birlikte hareket etme, yargılama süreçlerindeki hukuksuzluklarla birlikte mücadele etme iradesini kırma çabası olarak yorumlanmaktadır⁵.

Bireyselleştirilmiş yargılamalar için aynı iddianame, aynı karar

Yargılama süreçlerinin hukuka uygunluğunu tartışmalı hale getiren ikinci mesele, birbiriyle aynı nitelikte olan bir eylemden kaynaklanan davalarda, farklı mahkemelerde bireysel olarak yargılanmakta olan Barış için Akademisyenler için ayrı ayrı iddianameler hazırlanması, buna karşılık iddianamelerin birbirinin aynısı olmasıdır⁶. Bununla birlikte, imzacı akademisyenlere isnat edilen suçlama, suçlamalara ilişkin savcılık mütalaası, ve sonuçlanan davalarda açıklanan kararlar da farklılık göstermemektedir.

Bildiri metnini çarpıtan, tutarsız suçlamalar

Yargılama süreçlerinin usulünü tartışmalı hale getiren bir diğer konu, iddianamede, Barış için Akademisyenler'e yöneltilen suçlamalara ilişkin somut delillerin sunulmaması, bildiri metninde yazılanların ise çarpıtılmasına ilişkindir⁷. Örneğin, akademisyenler, Türkiye'nin güneydoğusundaki çatışma ortamının sona erdirilmesini talep etmeleri nedeniyle Kürtlerle ve "dolayısıyla" teröristlerle taraf olmakla suçlanmakta; müzakere ortamının yeniden tahsis edilmesini talep etmeleri nedeniyle terör propagandası yaptıkları ve terör örgütünü destekledikleri iddia edilmektedir. Bir başka örnek, iddianamenin, bildiri metninde yer almayan "Kürdistan" ifadesinin bildiride kullanıldığını iddia ederek gerçekliği çarpıtmasıdır.

Birbiriyle aynı nitelikli eylem için farklı "suç" tanımları

Dördüncü olarak, bildiriye imzalayarak suç işledikleri iddia edilen akademisyenlere isnad edilen suçların niteliği farklılaşmakta, akademisyenler farklı suçlarla

⁵ Bu konudaki bir değerlendirme için bakınız: <https://barisicinakademisyoner.net/node/460>

⁶ İddianame için bakınız: <https://afp.hypotheses.org/documentation/bill-of-indictment>. İddianame hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bakınız: <https://afp.hypotheses.org/documentation/a-commentary-on-the-indictment>.

⁷ Kapsamlı bir değerlendirme için bakınız: Butler, J. and Ertür, B. (2017) Trials begin in Turkey for Academics for Peace, Critical Legal Thinking: Law and the Political. <http://criticallegalthinking.com/2017/12/11/trials-begin-turkey-academics-peace/>.

yargılanmaktadır. Barış Bildirisi'ni basın açıklamasıyla okuyan dört akademisyenin Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi çerçevesinde "Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama" suçuyla yargılanması Adalet Bakanlığı tarafından onaylanmışken, diğer imzacılar Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddesi çerçevesinde "terör örgütü propogandası yapmak" suçundan yargılanmaktadır. Bu durum, akademisyenlerin katıldıkları aynı nitelikteki eylem için farklı suç tanımları yapıldığını göstermekte, yargılama süreçlerindeki tutarsızlığı gözler önüne sermektedir.

Bu durumlar karşısında akademisyenler derhal beraat yanında, TMK 7/2'den yargılamanın durdurularak, Adalet Bakanlığı'ndan 301'den yargılanmaları konusunda izin talep etmektedirler. Yanı sıra, TCK 301'den yargılanan 4 akademisyenin davası ile tüm akademisyenlerin davalarının birleştirilmesini talep etseler de, bu talepleri kabul edilmemiştir.

Aynı eylem için verilen kararlarda ve hükümlerde tutarsızlıklar

Son olarak, mahkemelerin yargılama sürecinde aldıkları kararların tutarlılığı sorgulanmaktadır. Bugüne kadar 4 mahkeme Adalet Bakanlığı'ndan, TCK 301. maddeden yargılama için izin istemiş olup, yanıt beklemektedir. Öte yandan 2 mahkeme TCK 314/2 maddesine dayanarak "bilerek ve isteyerek terör örgütünü desteklemek" suçundan ek savunma istemiştir.

Bu tutarsızlıklar, akademisyenler hakkındaki kararlardan da izlenmektedir. Bugüne kadar sonuçlanan yargılamalarda, 40 akademisyen TMK 7/2 çerçevesinde "terör propagandası yapmak"tan suçlu bulunarak 15 ay hapis cezasına çarptırılmış, cezaları ertelenmiştir⁸. Buna karşılık 1 akademisyen "suç sonrası ve yargılama sürecindeki davranışları" nedeniyle cezasında indirimle gidilmeyerek 18 ay hapis cezası alırken, 2 yıl denetimli serbestliğe tabi tutularak cezasının ertelenmesine karar verilmiştir. 1 akademisyen hakkında ise, "eylemin zincirleme gerçekleştirilmesi" gerekçesiyle ceza artırımına gidilmiş, "yargılama sürecindeki davranış ve tutumları nedeniyle" ceza indirilerek 18 ay 22 gün hapis cezası verilmiştir. 2 akademisyen "hükümün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB)"nı talep etmemiş, "mahkemede suç işlemeyeceğine dair kanaat oluşmadığı" gerekçesiyle de cezaları ertelenmemiştir. Bu

⁸ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. Maddesine göre "Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutulur. Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesi kararı verilir. Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar".

akademisyenler istinaf mahkemesince suçlu buldukları taktirde hapse girme riskiyle karşı karşıyadır. Yanı sıra, 1 akademisyen hakkında ise, HAGB talep etmemesine rağmen "sabıkasız olması" ve "geçmişteki hali nazara alınarak, cezanın ertelenmesi halinde tekrar suç işlemeyeceği hususunda vicdani kanaat oluştuğu" gerekçesiyle, 2 yıl denetime tabi tutularak cezasının ertelenmesine karar verilmiştir.

Bu durumlar, Barış için Akademisyenler'e yönelik yargılama süreçlerinin uluslararası ve Avrupa insan hakları standartları çerçevesinde hukuksuzluğunu göstermekte, bağımsız bir mahkeme tarafından ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Adli ve İdari Yargılama Süreçlerine Yönelik Hukuk Rehberleri

İzlenebileceği gibi, insan hakları savunucusu akademisyenler bu koşullar altında çok çeşitli yollarla baskıya ve hak ihlallerine maruz kalmakta; yasal yollarla hak arama konusunda sistematik zorluklar yaşamaktadır. Bu zorluklar bir süre sonra yılgınlık ve çaresizlik duygusuna yol açmaktadır.

Akademisyenlerin yasal prosedürler konusunda kapsamlı ve doğru bilgiye ulaşmalarının sağlanması ihlale uğrayan kişilerin korunması ve güçlendirilmesi bakımından son derece önemlidir. OHAL sonrası koşullarında yasal sürecin kapsamı ve işleyişi konusunda bilginin sistematik hale getirilmesi ve paylaşılması, hukuki danışmanlık hizmeti almanın maliyetinden çekinenler için de cesaret verici ve hak arama konusunda destekleyici olacaktır.

Bu bağlamda, "Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Aktivistleri Olarak Akademisyenleri Desteklemek" projesi çerçevesinde, insan hakları ihlalleri yaşamış akademisyenlere yol gösterici olmak üzere bir rehberin hazırlanması da amaçlanmaktadır. Bu rehber, hem adli hem de idari soruşturma süreçlerinde gerekli olan hukuki bilgileri, sosyal güvenlik, pasaport, özlük hakları vb. konularda atılması gereken yasal adımları, farklı mahkemelerde açılacak davalar için örnek dilekçeleri içerecektir. Ayrıca OHAL sonrası koşullarının hukuki çerçevesini, Kanun Hükmünde Kararname ile işten çıkartılanların yasal haklarını kapsayacaktır.

Türkiye’de ve tüm dünyada yakın dönemdeki siyasi gelişmelerin, ağır ve ciddi insan hakları ihlallerinde artışın, insan hakları savunucularına karşı artan tehdit ve baskıların akademik alanda ciddi yansımaları olmuştur. Bugün tüm dünyada ve Türkiye’de üniversitelere ve akademisyenlere yönelik baskı, tehdit ve hak ihlalleri de önemli boyutlara ulaşmıştır. Hak ihlallerinin çok farklı konularda gündeme geldiği ve her geçen gün daha da arttığı günümüzde insan hakları mücadelesinin etkili ve sürekli olabilmesi için, yeni ve özgün stratejiler geliştirme ve eylemlilik alanlarını belirlemeye gereksinim olduğu bir gerçektir. Bunun için, hak ihlallerine karşı dayanışma ve sivil örgütlenme süreçlerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

TİHV’in yürüttüğü **“Zor Koşullar altında İnsan Hakları Aktivistleri olarak Akademisyenleri Desteklemek”** projesi kapsamında oluşturulan İnsan Hakları için Akademisyenler Ağı, bu amaçla oluşturulmuş olup baskı ortamlarında, insan hakları mücadelesini etkili ve sürdürülebilir kılabilecek bir sivil toplum ağını oluşturmayı ve güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, insan hakları alanında faaliyet yürüten kurumları, akademik alandaki ulusal ve uluslararası meslek örgütlerini, yükseköğretim kurumlarını, sivil toplum örgütlerini, uzmanları ve aktivistleri, hızlı bilgi akışı ve daha etkin dayanışma faaliyetlerinin mümkün kılınması için farklı aktörleri bir araya getirmeyi hedefleyen bu ağın bir parçası olmaya davet ediyoruz. Ağa üye olmak için tihvakademi@gmail.com adresine e-posta göndermenizi rica ederiz.

İNSAN HAKLARI İÇİN AKADEMİSYENLER

AĞI

TİHV İzmir Temsilciliği

Adres: 1471 Sokak No:1 Kenet Sitesi 1 Kat.1 D.1 Alsancak-İzmir- TÜRKİYE

Tel: +90 232 464 32 30

Web: www.tihvakademi.org

